

Kolektivizace československého venkova

Jindřich Žák
Slovanský kulturní institut z.s.

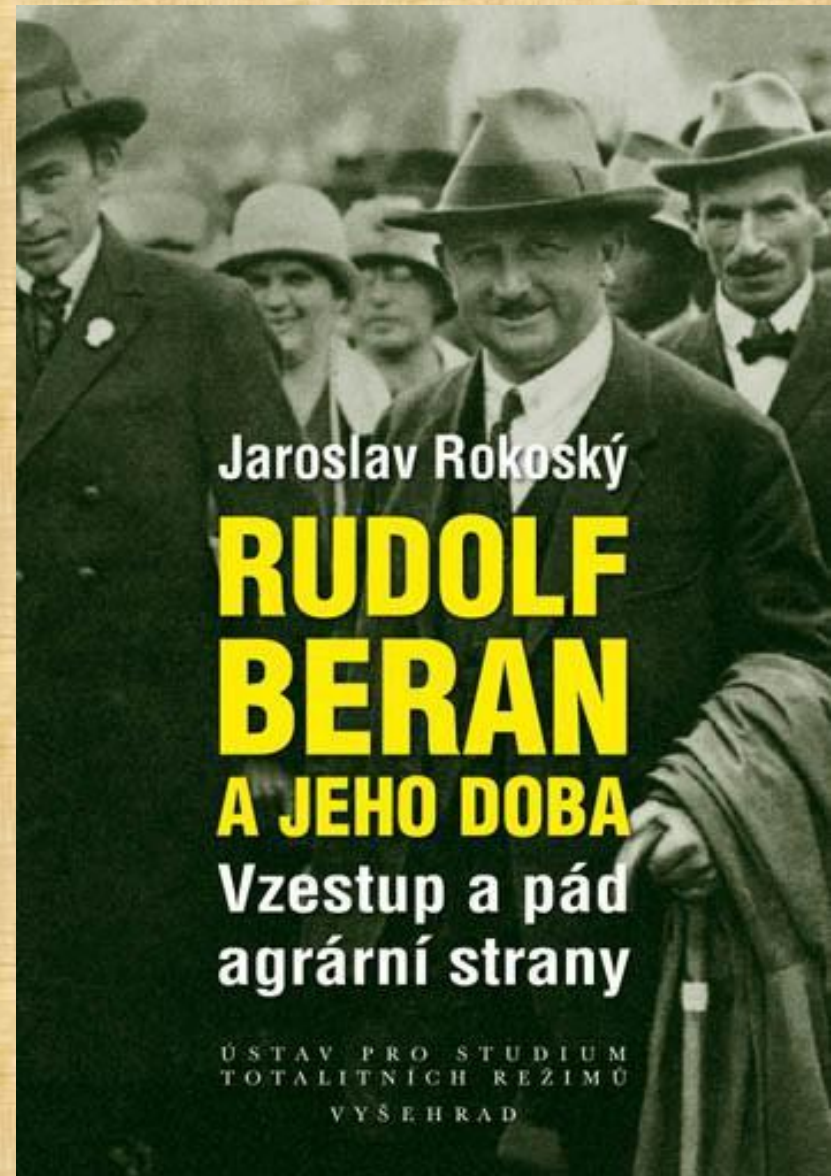
- Všechny politické strany jsou po 2. světové válce zastoupené v Národní frontě
- Ostatní strany politického spektra byly zrušeny
- Jednou z těch nejvýznamnějších zrušených (zakázaných) stran byli Agráři, „Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu“
 - zrušena v hlavě IX. Košického vládního programu (5. 4. 1945)

Proč byly Agrárníci zakázáni?

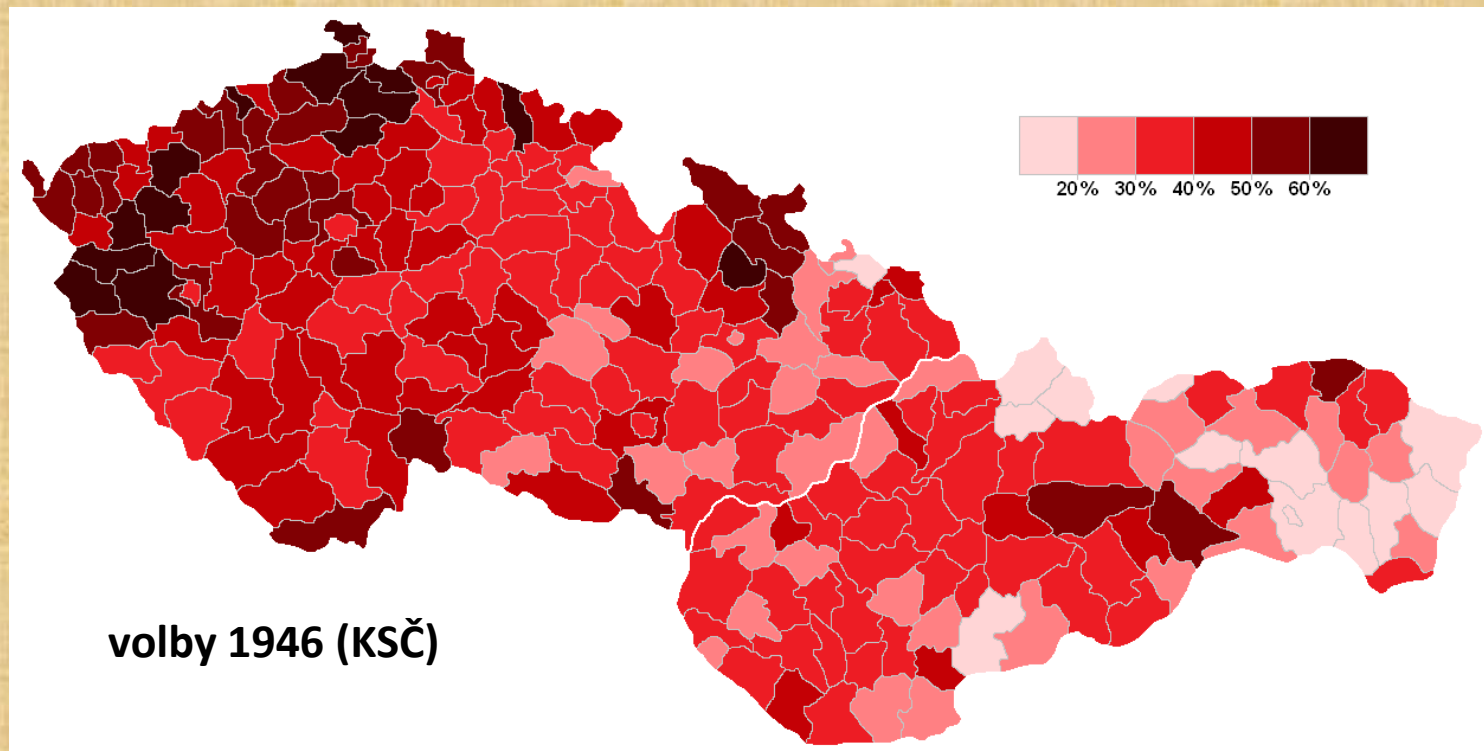
- 1. Strana se podílela na vládě v tzv. pomnichovské republice a její členové se následně stali součástí Strany národní jednoty a předseda agrárníků Rudolf Beran se stal jejím předsedou.**

Agrárníci se však zapojili do odboje, Beran byl sám nacisty souzen a vězněn a byl mu zabaven majetek; do odboje se zapojili i ostatní Milan Hodža nebo L. K. Freierabend.

2. Hlavním důvodem zániku strany byl ten fakt, že strana byla nejsilnější v ČSR a zároveň ovládala většinu zemědělské populace, kde se KSČ prozatím nedařilo uchytit.

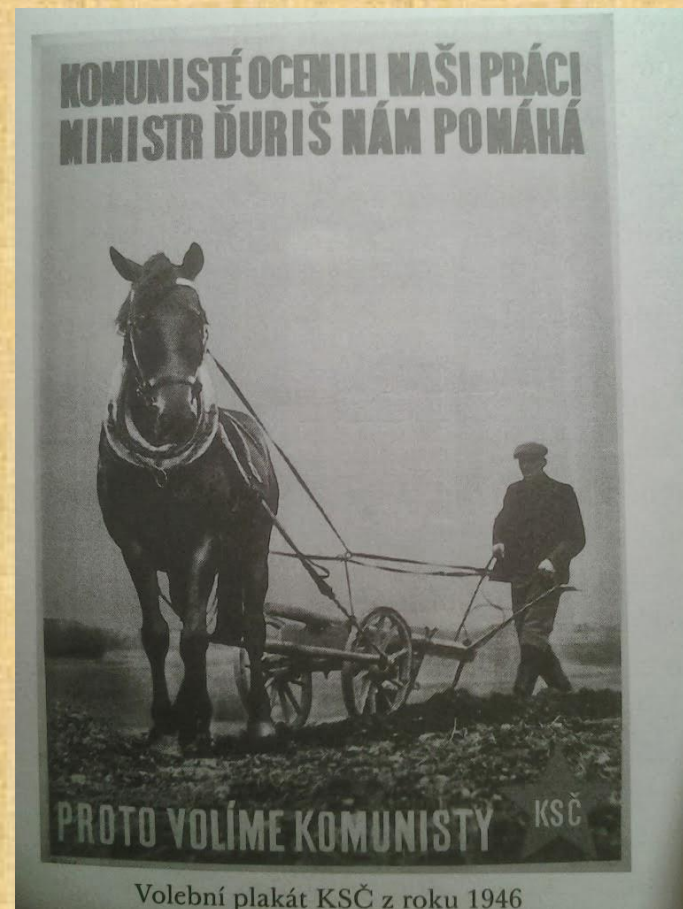
- **Agrárníci ve volbách v roce 1935 získali 14,29% a byli tak druhou nejsilnější stranou hned po SDP Konráda Henleina**
- **Zrušení strany tak uvolnilo množství voličů, na které se KSČ začala postupně úspěšně zaměřovat**

Čím si KSČ získala zemědělce?

1. Příděly zemědělské půdy po odsunutých Němcích

- Noví osídlenci si polepšili oproti stávajícím podmínkám
- Ministerstvo zemědělství s ministrem Júliem Ďurišem ovládala KSČ
- Komunisté tvrdili, že nechtějí kolektivizaci zemědělství
- Novým osídlencům předával dekry k majetkům sám ministr nebo jiný komunistický funkcionář = vytvářela se domněnka, že půdu nepřiděluje stát, ale právě komunistická strana

DEKRET o vlastnictví půdy

V roce osvobození Československé republiky vydala vláda Národní fronty okamžitě vstřícné volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném uskutečnění nové pozemkové reformy a po očištění české a slovenské půdy od Němců, Maďarů a zrádců. Vedena snahou vzít jednou provždy českou a slovenskou půdu z rukou cizáků a dát ji do rukou českého a slovenského rolnictva i bezzemků – odčinit Bílou horu a učinit z českého a slovenského polanště pevnou hradbu obrany hranic státu – vláda republiky se usnesla na konfiskaci a urychleném rozdělení pozemkového majetku Němců, Maďarů a zrádců. Prezident republiky podepsal dne 21. června 1945 dekret č. 12 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení a dne 20. července 1945 dekret č. 28 Sb. o osídlení německého, maďarského i zrádcovského pozemkového majetku. Prováděje tuto historickou národní očistu české a slovenské půdy, přiděluje ministr zemědělství dnem *1. srpna* 1945e oprávněným uchazečům o půdy v osídlovacím řízení

Josefu a Miladě Daniškovým

usedlost čp. *29* v obci *Kašní Kunčovice*, okres *Česká Třebová*

do vlastnictví v rozsahu a za podmínek uvedených v prohlášení, jež tvoří součást této listiny. Je povinností nových českých a slovenských nabyvatelů půdy, osvobozené sílou zbraní Rudé armády a odbojem českého a slovenského lidu, aby tuto národní půdu již navždy udrželi, ohájili ji proti všem nepřítelům a hospodářili na ni vzorně ku prospěchu českého a slovenského národa a Československé republiky.

V Praze v roce 1946

J. Duriš

ministr zemědělství

2. tzv. „Řurišovy zákony“

- říjen 1946
- Řeší především základní problémy:
revizi první pozemkové reformy
přípravu nové pozemkové reformy
zajištění zemědělského výrobního plánu
uzákonění maximální možné výměry půdy

3. tzv. „Hradecký program“

- duben 1947
- „Půda patří těm, kdo na ní pracují“

- 1. Ukončit konfiskaci půdy zrádců a kolaborantů podle dekretů č. 12/45, nař. SNR č. 104/45/64/46. (Šlo zde zejména o opatření na Slovensku.)**
- 2. Urychleně uzákonit a provést revizi první pozemkové reformy**
- 3. Vykoupit za náhradu půdu nad 50 ha ve vlastnictví jedné rodiny a urychleně ji přidělit rolníkům do vlastnictví**
- 4. Současně vykoupit za náhradu půdu i pod 50 ha osob, které na ní nepracují, nejsou na ní existenčně závislí a kterou nabyli s tzv. „spekulačním úmyslem“**
- 5. Takto získaná půda musí být urychleně přidělena a zaknihována**
- 6. Po ukončení spravedlivé dělby práce musí být soukromé vlastnictví na půdě až do 50 ha ústavně zabezpečeno**

3. Byl založen Jednotný svaz českých zemědělců J.S.Č.Z.

- Zájmová organizace 1945 – 1951
- Péče o rozvoj zemědělství, vzdělávání nových zemědělců
- Po únoru 1948 sehrál svaz významnou roli při budování JZD

4. Propaganda a moderní technologie

- KSČ ovládala Ministerstvo vnitřního obchodu – přiděly papíru pro tisk periodik – Rudé právo dostávalo vždy nejvíce
- Rozvinutí nacistické myšlenky pojízdných kin, obecních rozhlasů a pořádání osvětových besed – vše pod patronací agitátorů z KSČ
- Vše se odehrávalo ještě před „vítězným únorem“

5. Ústava ze dne 9. května 1948

- V článku 158 a 159 se píše

„Nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 ha.“

6. KSČ neustále opakuje, že kolektivizace v ČSR nebude

<https://www.youtube.com/watch?v=2ZIUXRIFsgc>

Bukurešťská rezoluce (červen 1948)

- Informbyro vytýkalo jugoslávským komunistům vstřícný přístup ke kapitalistickým živlům na vesnici a předčasnou likvidaci soukromého vlastnictví na vesnici = zhroucení kolektivizačních snah v Jugoslávii.

Závěrečná rezoluce byla přijata všemi zeměmi východního bloku a odpůrci byli odstraněni z veřejného prostoru.

Důsledkem bylo zoslabení třídního boje a počátek kolektivizace v Československu.

DEDINSKÝ BOHÁČ V JRD

Vo dne nanič...

Večer hasič...

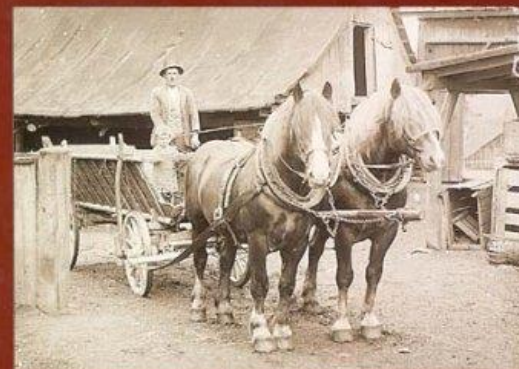
V noci palič...

Nakreslil A. Richter

- Bukureštská rezoluce také přinesla omezení podpory pro tradiční zemědělské družstevnictví, které je u nás již od 19. st.
- Existovaly výrobní družstva, družstevní palírny, býci, mlátičky, svépomocná družstva...
- K obnovení družstevnictví došlo prakticky ihned po 2. sv. válce, kdy zemědělci museli plnit stále narůstající povinné dodávky zemědělských produktů a pro jednotlivce se tyto požadavky stávaly jen obtížně splnitelnými.
- Družstevnictví také pomáhalo při velkém suchu v roce 1947.
- Obilí do ČSR dovážela také UNRA a každý třetí bochník chleba byl v roce 1947 z americké mouky

ZEMĚDĚLSKÉ DRUŽSTEVNICTVÍ

v Československu do roku 1952

Ladislav Feierabend

! ZEMĚDĚLCÍ ✓ HOLOHLAVECH !
soustavně okrádají
! pracující !
o mléko !

Jméno	Úkol za II. čtr.	Úkol denní	Dodávka
Merkel Jos. a Lub.	4740	52.5	3.4
Trudý Josef	3330	37	11.-
Mlatějček Josef	3320	37	7.-
Schmutka Jos.!!!	2920	32.3	! / !
Trček Josef	2710	30.	5.-
Prokop Vojtěch	2590	28.9	7.-
Kluge Josef	2550	28.3	19.4
Lerinský Rud.	2350	26	5.6
Zilvar Josef	2110	23.5	6.3
Andrijs Rud.	2090	23.2	3.3
Andrijs Václ.	2050	23	15.-
Knejz Václ.	1980	22	19.4

Dodávka mléka

zemědělci, jejichž jména jsou
v tomto námečku plni úkolů
sědomnitě.

Jméno	Úkol za II. čtr.	Úkol denní	Dodávka
Slegák Josef	1930	22.5	4.5
Černý Janmar	1710	19.-	6.6
Vogner Josef	1680	18.5	18.4
Trček Jan	1460	16.2	17.2
Valáček Frant.	1430	16.-	3.5
Vilková Marie	1380	15.5	7.4
Rěhák Václav	1640	18.3	3.5
Štefan Jan	680	7.5	2.9
Trácal Josef	660	7.3	7.7
Melgr Josef	590	6.6	3.6
Janatová Marie	460	5.1	9.-
Škhal Frant.	410	4.6	11.4

v obci je plněna na

38 1/2 %.

Nastalo hledání a pojmenování nového nepřítele - KULAKA

Leninské a stalinské názvy, jako „kapitalistické živly na vsi“ nebo „vesničtí kapitalisté“, české prostředí nepřijalo

Špatně se ujímaly také názvy, jako „statkář, sedlák či velkostatkář“

**Sám Gottwald označil „KULAKA“ novým
a vše vypovídajícím názvem**

„VESNICKÝ BOHÁČ“

**Dne 23. února 1949 byl schválen
zákon č.69/1949 Sb. o jednotném zemědělském družstvu**

Paradoxem bylo, že první vzorové stanovy JZD dokonce připouštěly účast „vesnických boháčů“ při jejich zakládání a to jako způsob jejich převýchovy. O dva roky později byla tato možnost již zrušena.

Sedlákům nastaly těžké časy

- do JZD nesměli
- přišli o většinu zemědělských strojů
- přišli o nejproduktivnější a nejlepší dobytek
- neustále jim narůstaly povinné dodávky

Výsledkem bylo, že se sedláci snažili svou úrodu schovat a prováděli domácí porážky.
= černý obchod

O B S A H :

(231. a 232.) 231. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. — 232. Zákon o státním soudu.

231.

Zákon

ze dne 6. října 1948

na ochranu lidově demokratické republiky.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

H l a v a I.

(3) Smrtí bude vinník potrestán:

- a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 nebo 2 za branné pohotovosti státu nebo v době ozbrojeného napadení republiky,
- b) byly-li takovým činem zvláštní měrou ohroženy samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky, její lidově demokratické zřízení, společenská nebo hospodářská soustava, zaručené ústavou, nebo byla-li znemožněna ústavní činnost presidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárného sboru nebo vlády (sboru pověřenců),

POIDTE S NAMI

ROZORAT MEZE!

Jednotná zemědělská družstva

čtyři typy

I. typ

- vzájemné sdílení mechanizace (stále v soukr. vlastnictví)
- společné obdělávání polí (stále rozděleny mezemi)

II. typ

- scelování půdy, tzv. „rozorávání mezí“ (pořádání velkých slavností)
- výnosy ze společné půdy se dělily mezi jednotlivé členy podle velikosti vloženého majetku
- hospodáři mohou stále neomezeně chovat dobytek

První dva typy JDZ se při zakládání nových družstev ve většině případů rovnou přeskočily a přešlo se přímo k III. typu.

<https://www.youtube.com/watch?v=G-cr234ajx8> (04:00)

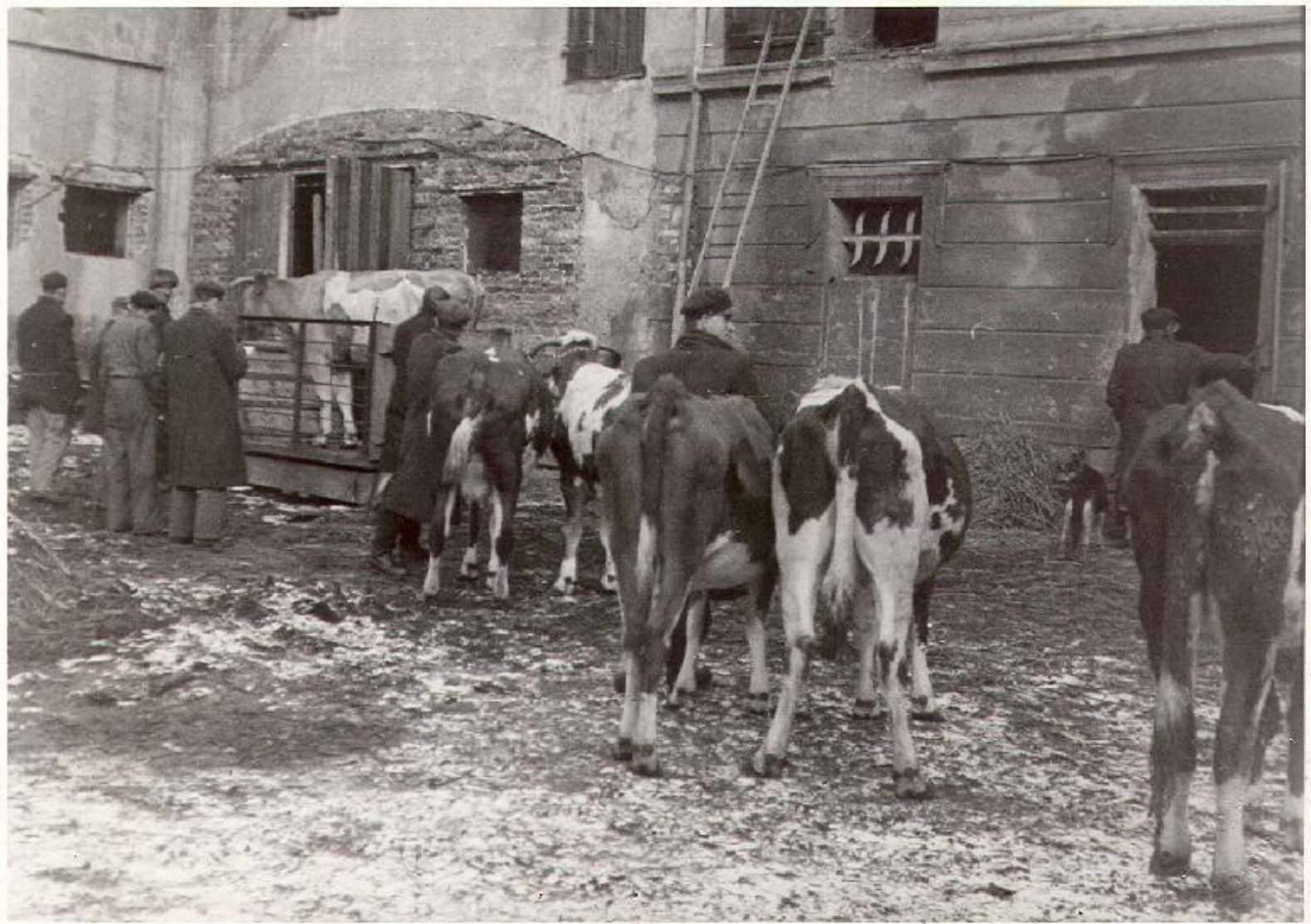

III. typ

- zemědělci se zbavili svých práv na celé hospodářství
- půda je scelená a obhospodařuje se společně
- dobytek je sváděn do společných stájí a v jednotlivých usedlostech jsou specializované chovy (např.: u Nováků se chovají pouze prasata a u Dvořáků pouze krávy atd.)
- začínají se stavět první specializované stavby – vepříný, kravíny, drůbežárny
- družstevníci dochází do JZD jako do zaměstnání a jsou placeni za tzv. odpracované jednotky a podle podílu vloženého majetku do JZD
- družstevníci si ponechávají pouze tzv. záhumenku a drobné hospodářské zvířectvo (slepice, králíky ...) a chovají tzv. záhumenkovou krávu či prase

IV. typ

- je naprosto anulováno soukromé vlastnictví půdy a dobytka
- družstevníci jsou odměňováni pouze na základě odvedených pracovních jednotek a vložený majetek do JZD již nehraje žádnou roli
- budují se velkochovy (kravíny pro stovky krav, vepříný pro tisíce prasat)
- tímto typem je završena socializace vesnice

Kolektivizace byla snazší v pohraničí než ve vnitrozemí

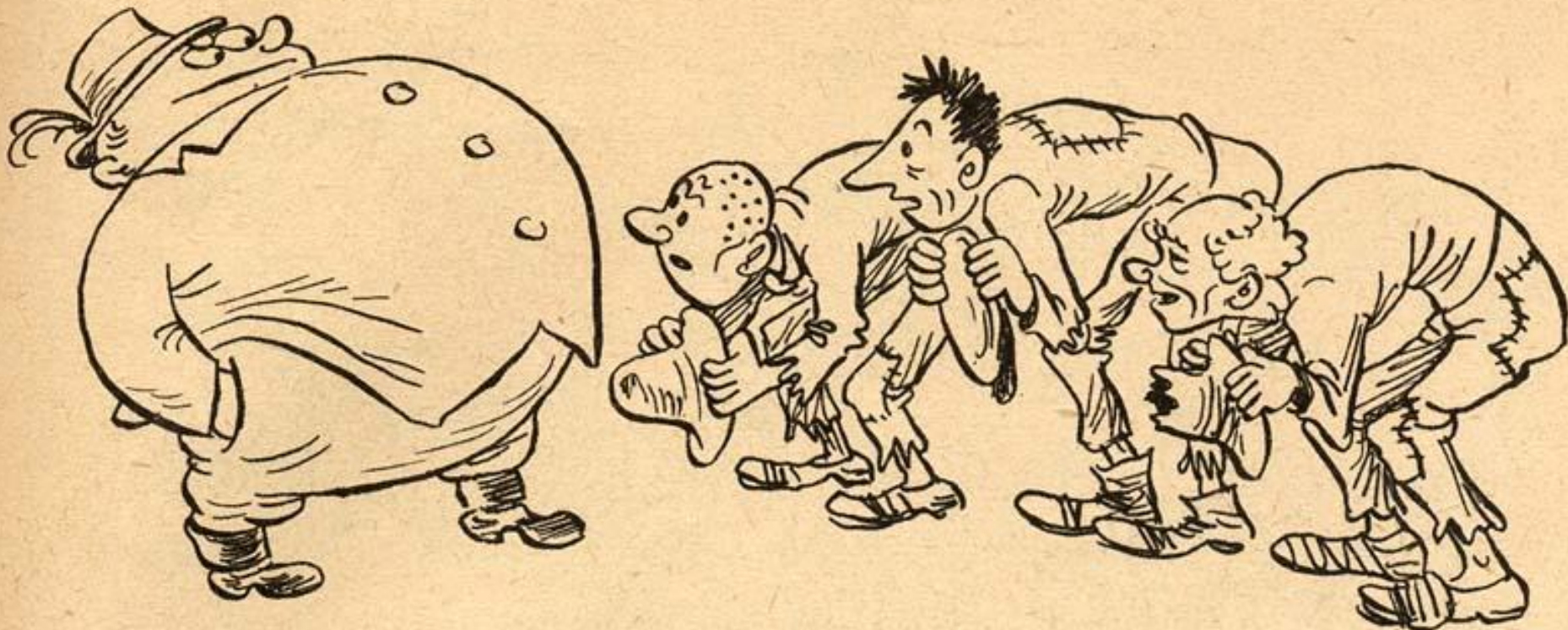
- noví osídlenci neměli tolik zkušeností s vedením vlastního podniku a často nestačili na plnění povinných odvodů a JZD se pro ně tak mnohdy stalo vysvobozením
- zároveň noví osídlenci neměli vztah k přidělené půdě, proto pro ně nebylo obtížné vzdát se jí a vložit jí do JZD

Počátky JZD však nebyly tak jednoduché

- mnozí členové byli tzv. kovorolníci (pracovali v průmyslu a zemědělství pro ně bylo vedlejším zdrojem obživy) a nebo malorolníci bez zkušenosti, ale s přidělem až 13 ha půdy = JZD mělo mnoho půdy, ale žádné odborníky
- družstva se tak postupem času začala potýkat s problémy a mnohá krachovala
- ve vnitrozemí byla situace o poznání horší, protože většinou vstupovali pouze malorolníci a nebo kovorolníci = JZD mělo mnoho členů a malou výměru půdy, čímž se problémy násobily

Jak se stát KULAKEM – VESNICKÝM BOHÁČEM?

Všeobecná definice „vesnického boháče“:

- má větší počet ha než ostatní; provozuje ještě živnostenskou činnost; provozuje specializovaný zemědělský podnik; byl mezi prvními osídlenci pohraničí

- 1. KSČ označovala za kulaka každého, kdo měl více jak 20 ha půdy (50 ha zaručovala ústava z května 1948). Toto dělení však přestávalo platit v různých oblastech, a proto jej ÚV KSČ upravil, že kulakem byl každý, kdo měl více jak 12 ha v řepářských oblastech, 14 ha v obilnářských oblastech, 16 ha v bramborářských oblastech a 20 ha v píceňářských oblastech.

- 2. Každý zemědělec, který byl navíc živnostníkem (mlynářem, zahradníkem, povozníkem, hostinským atd.) byl automaticky označen za vykořisťovatele a zbohatlíka. A to i v případě, když byl vedoucím komunálního nebo družstevního podniku.

- 3. Specializované semenářské, ovocnářské, vinařské, chmelařské a podobné podniky patřící samostatně hospodařícímu rolníkovi svému majiteli přinesly obvinění z vykořisťování námezdních sil a nedostatečného využívání speciálních strojů.

- 4. V pohraničí se hledal kulak nejobtížněji, protože většina osídlenců měla dělnický původ. KSČ tak přišla s myšlenkou, že každý z prvních osídlenců si vybral největší statek a nakradl zemědělské stroje a nejlepší půdu.

Všeobecně platí, že na pravdivost nikdo nehleděl a za vesnického boháče mohl být označen každý, kdo byl jen trochu nepohodlný režimu nebo místním představitelům

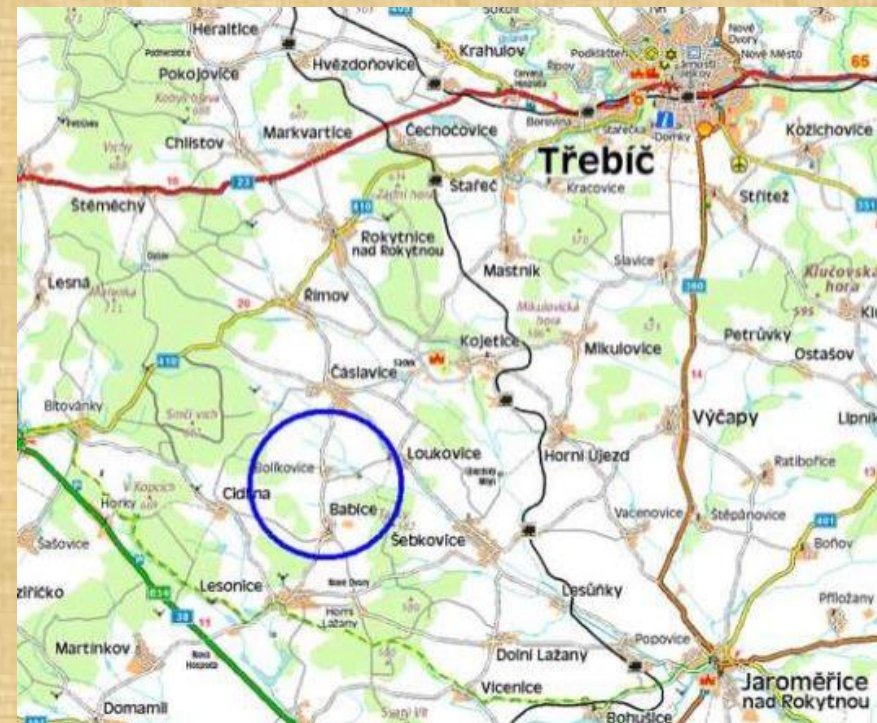
Jak postupovat proti „vesnickým boháčům“ nastínil ministr zemědělství na jaře roku 1951

- definitivním řešením mělo být nucené vystěhování
- dům kulaka měl být dán do společného užívání JZD

„Kukal“ nesměl pracovat ani jako námezdní síla v JZD – obavy z ovlivňování ostatních hospodářů

K radikalizaci proti „vesnickým boháčům“ došlo především ze dvou důvodů

1. hledal se viník pomalého tempa kolektivizace
2. tzv. Případ Babice

ad1) Kolektivizační snahy se v roce 1951 stále nerozeběhly naplno a dokonce kolektivizace začínala stagnovat. Za společného viníka byl označen „kulak“, který svou činností výstavbu JZD „záměrně sabotoval“.

Zároveň byli viníci hledáni i v řadách ostatních zemědělců a lidí, kteří k nim měli smířlivější postoj. Do takové škatulky spadl například G. Husák nebo Marie Švermová.

ad2) Babický incident se odehrál 2. července 1951, kdy skupina ozbrojenců přepadla schůzi MNV a zabila tři místní funkcionáře. Akce byla označená za spikleneckou akci západních špionážních organizací a místních vesnických boháčů. Babický případ se stal jedním ze stěžejních pilířů obrany radikálního postupu proti kulakům.

<https://www.youtube.com/watch?v=mw5ZaR-VjF0>

**Rozsudek nad babickými vrahy
vykonán**

PRAHA 3. srpna (ČTK)

Nejvyšší soud rozhodnutím ze dne 1. srpna 1951 potvrdil rozsudek Státního soudu ze dne 14. července t. r., jímž byli obvinění Antonín Mityška, Antonín Plichta, Drahošlav Němec, František

Kopuleť, Antonín Škrdla, Václav Drbola a František Pařil uznáni vinnými trestnými činy velezrady, vícenásobné dokonané vraždy, pokusy vražd, loupeže a sabotáže, a odsouzeni za to k trestu smrti. Rozsudek nad odsouzenými byl vykonán.

Rudé právo sobota 4.8. 1951

Akce „MASO“

V roce 1951 vyvrcholila krize se zásobováním měst zemědělskými produkty a to převážně masem.

Všeobecně se nedostávalo: maso, mléko, vejce a sádlo.

Za viníka byli opět označeni „vesniční boháči“ a sabotéři zásobování tzv. „neplniči“. Skutečností však bylo, že se zhroutil systém tržní ekonomiky a byla špatně řízená produkce jednotlivých komodit.

Jako postih proti „sabotování veřejného zásobování“ byla prokurátorem většinou navrhována konfiskace veškerého majetku.

Akce „K“ nebo Akce „KULAK“

Ministři národní bezpečnosti, spravedlnosti a vnitra vypracovali společně v srpnu 1951 směrnici na základě které mělo dojít k přesídlení „kulaků“ a celých jejich rodin.

„Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů“

(19. 9. 1951)

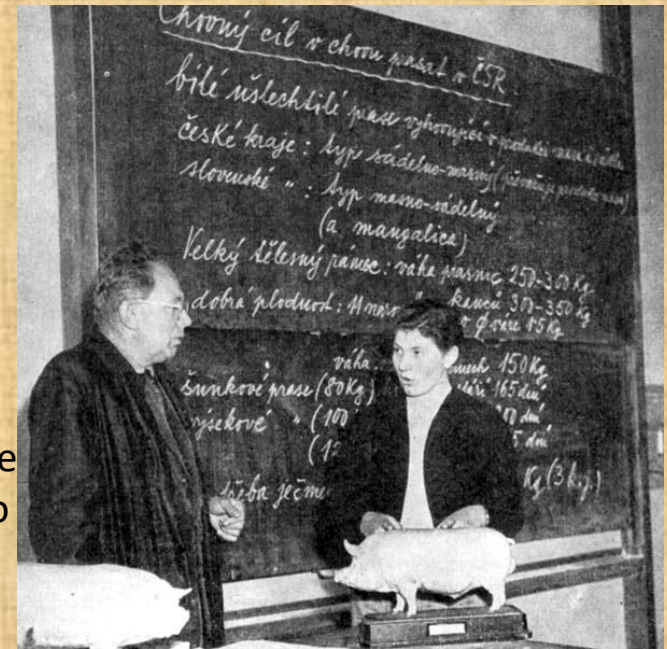
= zákaz pobytu, nucené přesídlení, ztráta majetku a občanských práv,
perzekuce proti rodinným příslušníkům – především dětem

Již na začátku roku 1951 začalo ministerstvo zemědělství s vylučováním dětí kulaků ze zemědělských škol.

„Zbytečné náklady, které se v žádné formě národnímu hospodářství nevrátí“

Děti vesnických boháčů měly být nadále internovány na státních statcích Javorník, Albrechtice a Želiezovce, kde se měly manuální prací převychovávat.

Výhrůžka o vyloučení dětí ze škol nebo nepřijetí dítěte do školy se stala také silným argumentem při nuceném vstupu zemědělců do JZD.

Akce KULAK pokračovala až do jara roku 1952, kdy se začaly objevovat první problémy, na základě kterých byla pozastavena až do listopadu 1952, kdy se znovu rozeběhla.

- vesnické obyvatelstvo se často postavilo na stranu odsunovaného sedláka a jeho rodiny
(odsunovalo se v noci; v zimě a dešti; staří a mladí; odsun probíhal rychle bez možnosti zabalit si věci;...)
- rodiny vesnických boháčů byly umísťovány do nevhodných domů, které se mnohdy rozpadaly
- pozemky a budovy přebíralo JZD, které ale nemělo kapacity na jejich obhospodařování

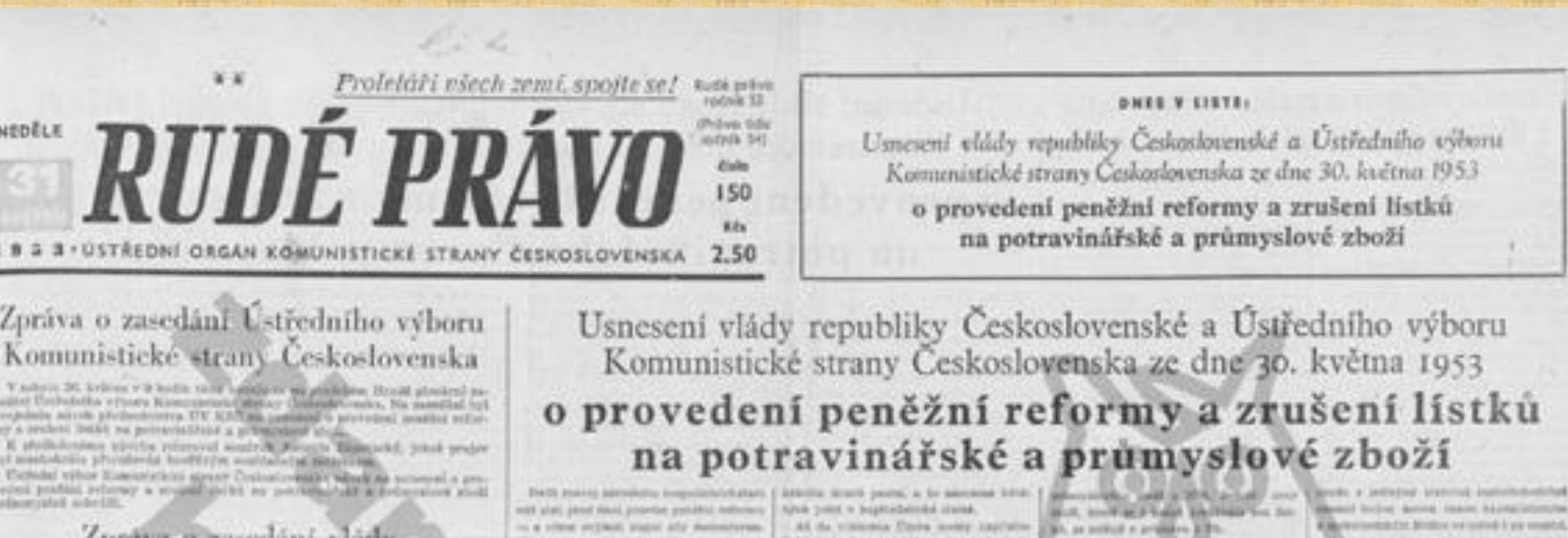
Akce začala být uvolňována až za krize režimu v roce 1953 a definitivně byla zrušena v roce 1954.

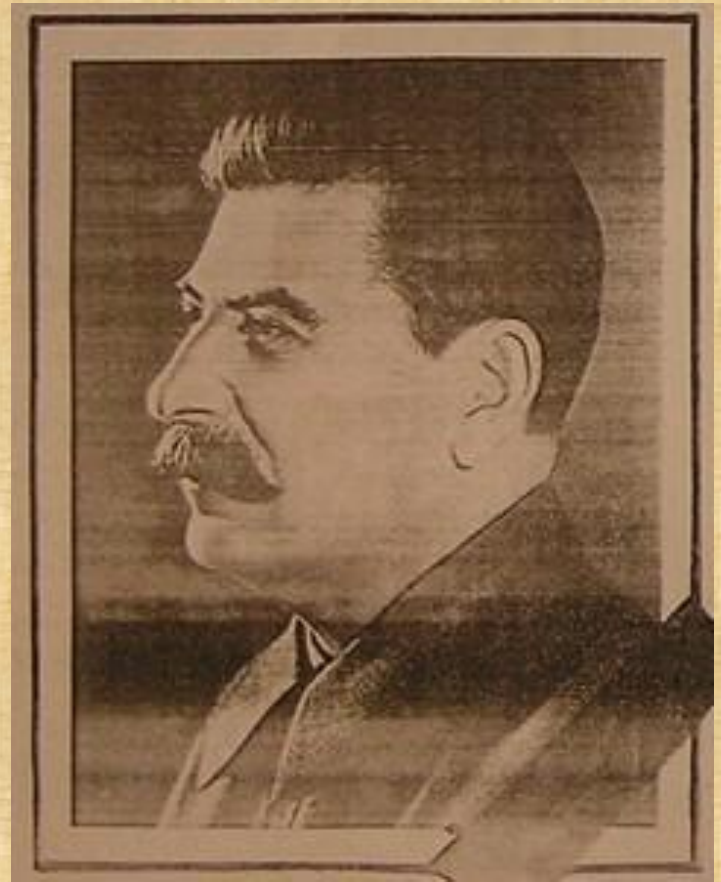
Přesunuto bylo cca 4000 zemědělských rodin.

Krise režimu = krize kolektivizace

Měnová reforma v roce 1953 způsobila, že lidé přestali mít dostatečný kapitál a byly jim sníženy úspory v bankách a spořitelnách. Nadále se zostřuje třídní boj, stoupají povinné dodávky a začínají krachovat JZD.

= lidé se bojí o své živobytí a začínají podávat odhlášky z družstev s nadějí, že si sami pro sebe budou schopni vypěstovat alespoň potraviny

Režim od léta 1953 přichází s různými úlevami (hospodářskými, sociálními, právními,...), které mají navodit dojem zmoudření a zklidnění.

Prezident Zápotocký dokonce ve svém projevu z 1. srpna 1953 na Klíčavské přehradě vydal souhlas s odchodem lidí z JZD, ale zároveň varoval před budoucím nuceným opětovným vstupem.

Dokončení kolektivizace

- poslední fáze byla provázena silnou agitační kampaní
- samostatně hospodařícím zemědělcům se však díky uvolnění poměrů v předchozích letech začínalo pomalu opět dařit
- rolníkům se opět navyšovaly dodávky
- obce obcházeli tzv. agitátoři z řad továrních dělníků

ÚV KSČ se obávalo masivních protirežimních protestů, které se odehrály v Polsku, Maďarsku a NDR.

- avšak od roku 1957 přišly nové a velmi tvrdé postihy všech neplničů dodávek
- vesničtí boháči mohli nově vstupovat do JZD – nesměli zastávat funkce
- kolektivizace se potýkala s nedostatkem pracovních sil, které přešly do průmyslu
- JDZ v pohraničí měla snížené povinné odvody až o 20%

Tam se daří, kde **JLD** dobře hospodaří!

V červenci roku 1960 prezident Antonín Novotný vyhlásil „VÍTĚZSTVÍ SOCIALISMU V ČESKOSLOVENSKU“

- kolektivizace byla dokončena z 84%
- zbytek byli drobní kovorolníci, domkaři a záhumenkáři a několik zatvrzelých „posledních mohykánů“
- zemědělství mělo stále problémy a prakticky po celou éru zkolektivizované vesnice se nepodařilo vyřešit problémy se zásobováním obyvatelstva

Děkuji za pozornost!

